

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті розглянуті основні чинники впливу на розвиток кредитування малого та середнього бізнесу в Україні та надано деякі пропозиції для поліпшення ситуації. Ключові слова: кредит, кредитоспроможність, малий та середній бізнес, банківська установа.

В статье рассмотрены основные факторы, влияющие на развитие кредитования малого и среднего бизнеса в Украине и представлены некоторые предложения для улучшения ситуации. Ключевые слова: кредит, кредитоспособность, малый и средний бизнес, банковское учреждение.

In the articles considered basic factors of influence are on development of crediting of small and middle business in Ukraine and some suggestions are given for the improvement of situation. Keywords: credit, solvency, small and middle business, bank establishment.

Постановка проблеми. З десяти малих підприємств, що звертаються у банк за кредитом, гроші отримує лише одне. Банки утримуються від фінансування власників дрібних підприємств - ризики їх бізнесу дуже великі, а діяльність непрозора.

Найважливішою та найактуальнішою проблемою, що стоїть перед вітчизняною економічною наукою, є підвищення рівня конкурентоспроможності та темпів розвитку вітчизняної економіки. При цьому низка науковців вважає, що шляхом до цього є розвиток великих підприємств. Як показує практика теперішнього часу основну частку прибутку до бюджету країни приносять малі та середні підприємства. Але на їхньому шляху стоїть багато перешкод, як, наприклад, відсутність фінансової підтримки на початковій стадії розвитку. Тому вони, зазвичай, звертаються до банків, які в свою чергу в теперішній складній ситуації відмовляються, в зв'язку з ризикованістю, кредитувати новостворені суб'єктів малого та середнього бізнесу (далі - МСБ), таким чином створюють іноді неможливі умови для кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основну увагу фінансуванню малого та середнього бізнесу в Україні приділено у працях О. Барановського, Т. Васильціва, З. Варналія, Л. Воротіної, І. Жилиєва, А. Кисельова, Ю. Клочко, М. Козоріз, Т. Ковальчука, В. Кредісова, О. Кузьміна, І. Михасюка, А. Мокія, С. Реверчука, С. Соболя, О. Титаренка, В. Черняка. Істотний внесок у розроблення теоретичних і практичних аспектів окреслених проблем внесли В. Балюк, О. Білоус, О.Д. Вовчак, О.О. Другов, М.І. Крупка, Т.А. Лащ, А.М. Мороз, С.К. Реверчук, С.І. Савлук. Однак, питання розроблення оптимального в сучасних економічних умовах механізму фінансування МСБ в Україні досліджені на недостатньому рівні.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Сьогодні немає дієвого механізму ефективної співпраці малого та середнього бізнесу та банківських установ, в якому б враховувалися чинники кредитоспроможності підприємства та зацікавленість банку в наданні кредиту МСБ.

Мета статті. На основі аналізу чинників співпраці МСБ та банківської установи на сьогоднішньому етапі розвитку економіки країни визначення необхідних заходів для розвитку кредитування МСБ на Україні..

Викладення основного матеріалу. Малий бізнес як інституційний сектор економіки давно став домінуючим за чисельністю та обсягами виробництва як у провідних країнах світу, так і в Україні. Малі підприємства забезпечують гнучкість та стійкість економічної системи, наближують її до потреб конкретних споживачів, виконують важливу соціальну роль – надаючи робочі місця та забезпечуючи джерело доходу для значних прошарків населення.

Основна проблема при оцінці кредитоспроможності потенційного клієнта з сфери МСБ - його непрозорість. Якщо великі підприємства активно впроваджують іноземний досвід корпоративного управління, привертають провідні аудиторські і рейтингові фірми для оцінки свого фінансового стану і отримання кредитних оцінок, то МСБ не мають достатнього фінансування для покриття даних витрат. МСБ рейтингів не отримують, тому оцінка ризиків при кредитуванні таких підприємств здійснюється за допомогою внутрішньобанківських методик. Витрати на надання кредиту малому підприємству в порівнянні з прибутком, який розраховує отримати банк, достатньо великі.

У світовій практиці господарювання немає єдиної схеми підтримки розвитку малого та середнього бізнесу. В кожній країні розробляють певні механізми сприяння діяльності МСБ, які залежать від різних факторів (наприклад, наявних ресурсів, частки участі малих та середніх підприємств у господарській діяльності, основних видів діяльності малого та середнього бізнесу тощо). Аналізуючи політику різних держав щодо підтримки підприємництва, варто вказати на позиції в цій галузі урядів США, Німеччини, Японії, Франції. В перелічених країнах наявна відпрацьована та стабільна законодавча база, яка визначає правові основи функціонування підприємництва, а також розроблено спеціальні схеми фінансової підтримки малого та середнього бізнесу.

Що стосується України, то суб'єктам МСБ, для того щоб отримати фінансову допомогу необхідно надати безліч документальних підтверджень про свій фінансовий стан, конкурентоспроможність продукція. Наприклад для того щоб отримати кредит у банках України, суб'єкту МСБ необхідно надати наступний пакет документів : для юридичних осіб – баланс (форма №1), звіт про фінансові результати (форма №2); для фізичних осіб – декларацію про доходи або звіт суб'єкта малого підприємництва – платника єдиного податку (для платників єдиного податку). Якщо банк має документально підтверджену інформацію про те, що клієнт СМБ є повністю

або частково правонаступником іншого суб'єкта господарської діяльності внаслідок реорганізації бізнесу, то при розрахунку строку діяльності клієнта СМБ враховується строк діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, правонаступником якого є клієнт СМБ. Якщо в забезпечення кредиту клієнта СМБ дана порука іншого суб'єкта господарської діяльності, то при визначенні строку фактичної діяльності поручителя клієнтам СМБ може враховуватися термін діяльності.

Крім цього, в обов'язковому порядку потрібно вказати місце державної реєстрації в регіоні за місцем знаходження установи Банку, яка здійснює видачу кредиту. Для того, щоб кредитний комітет банку виніс позитивне рішення щодо видачі кредиту, клієнти СМБ повинні мати позитивну ділову репутацію, яка підтверджена підрозділом банківської безпеки банку, в тому числі на дату укладання кредитного договору або договору забезпечення з банком щодо відсутності: податкової застави, арешту поточного рахунку та майна, судових справ, у т. ч. про банкрутство, кримінальних справ проти засновників, наявність поточного рахунку в банку.

Для фізичних осіб у кредитний відділ банку необхідно подати довідку про місце постійного проживання та роботи за місцем знаходження установи банку, яка здійснює кредитну операцію. Вік позичальника (фізичної особи) повинен бути не меншим за 21 рік на момент отримання кредиту та не повинен перевищувати 65 років на кінцевий термін його погашення. Не відносяться до цільової клієнтської групи позичальників СМБ: нерезиденти, інвестиційні фонди та інвестиційні компанії, в т. ч. пайові та корпоративні інвестиційні фонди.

Хоча кожний український банк є потенційним кредитором для МСБ, багато банків мають дуже обмежений досвід у кредитуванні суб'єктів МСБ, оскільки переважна більшість українських банків не прагнуть надавати кредити дрібним підприємствам. За свідченням представників провідних українських та банків з іноземними інвестиціями в цей час усього близько 5 банків мають спеціальні програми фінансування МСБ, і на жаль їх кількість не зростає. Причини цього пов'язані з низьким процентом повернення кредитних зобов'язань та недосконалим державним регулюванням та системою правового захисту.

На рис.1 наведені деякі необхідні елементи ефективної співпраці банківської установи та суб'єкта підприємницької діяльності в сучасній економічній ситуації.

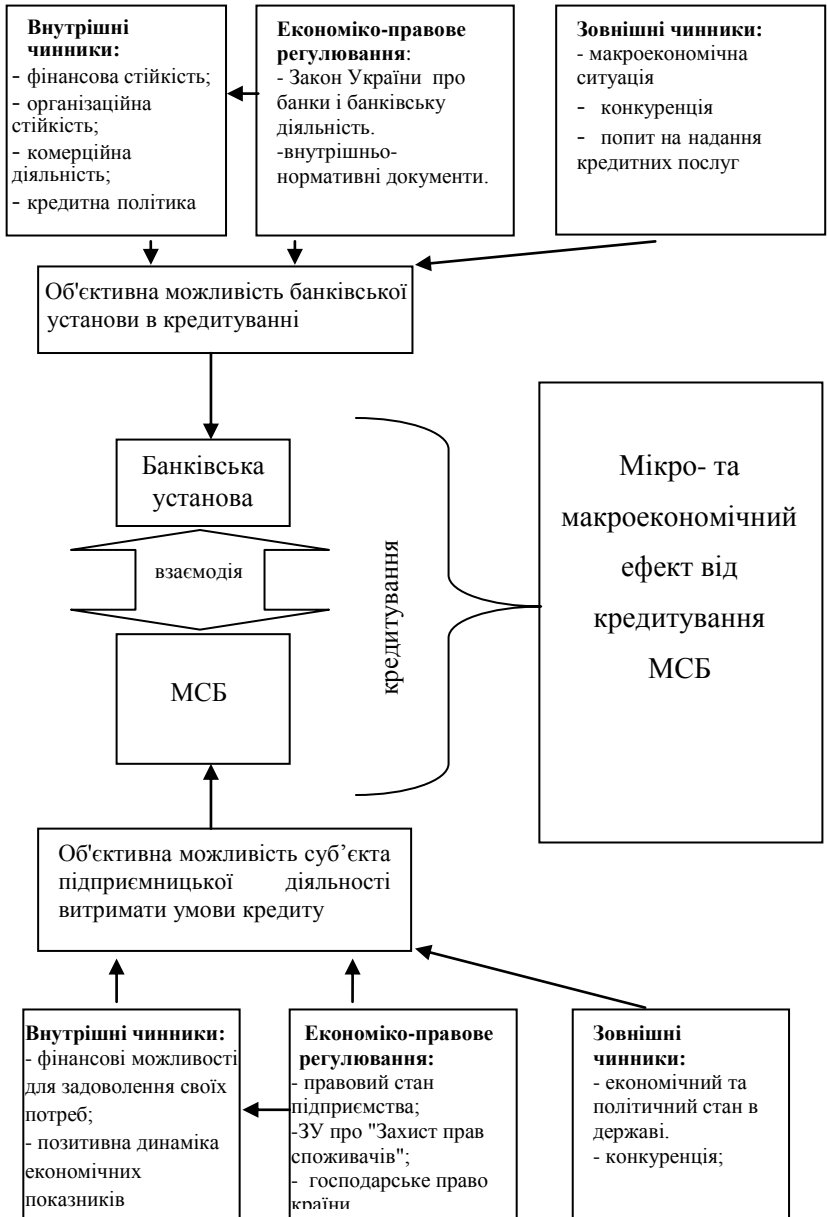

Рис.1 Схема ефективної співпраці банківської установи та суб'єкта підприємницької діяльності в сучасній економічній ситуації

Предметом та метою діяльності будь-якої фінансової установи є визначення раціональних вимог і методичних основ побудови оптимальних організаційних структур і режимів роботи функціонально - технологічних систем, що забезпечують планування і реалізацію фінансових операцій банку, які підтримують його стійкість при заданих параметрах, спрямованих на приріст власного капіталу (акціонерного капіталу) і/або прибутку за умови збереження стабільності і стійкості цієї установи. На підставі цього твердження можна виділити об'єктивні умови для банківської установи які сприятимуть процесу кредитування. Пропонуємо поділити ці чинники на зовнішні та внутрішні.

По перше, управління ресурсною базою банку на основі її диференціації по термінах, об'ємах і вартості відповідно до можливостей активних операцій банку. На діяльність фінансової установи впливають показники її стійкості, а саме:

- фінансова стійкість: програмування банку на основі фінансово-економічних нормативів діяльності банку, моніторинг і аналіз діяльності банку, ідентифікація традиційних банківських ризиків на основі балансових узагальнень, поточна оцінка економічних вигод, операційно-вартісний аналіз банку і трансфертне ціноутворення;

- організаційна стійкість: планування діяльності банку; організаційна побудова банку (лінійна, дивізійна, матрична структура; орієнтація на послугу або клієнта); управління людським капіталом: мотивація, матеріальне стимулювання, розкриття інноваційного потенціалу;

- комерційна діяльність: продуктова політика банку і функціонально-технологічна підтримка продуктового ряду банку; фінансовий менеджмент клієнтури банку і його розвиток в інноваційний напрям діяльності банку на основі потреб клієнтів (ринку) або управління змінами (реінжиніринг процесів обслуговування клієнтів);

- кредитна політика - розширення кредитного та депозитного портфелю є основою для розвитку та росту ліквідності банку. Необхідно пам'ятати, що фінансова установа – банк є юридичною особою, яка підпорядковується особливому економіко-правовому регулюванню, а це, в першу чергу:

Правова сторона цього процесу регулюється через низку законодавчих актів, які визначають структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації та ліквідації банків. Основоположним законом що регулює діяльність абсолютно всіх банків України є закон України "Про банки та банківську діяльність". Регламентують внутрішньобанківську політику та діяльність департаментів, структурних управлінь та відділів внутрішньо корпоративні документи.

Зовнішні чинники які впливають на процес кредитування - це сьогодні складна кризова макроекономічна ситуація в світі та Україні, яка засвідчила, що стара фінансова модель, яка на попередньому етапі розвитку світової економіки обслуговувала товарообмінні процеси, в умовах прискореної

глобалізації виявилася неефективною, а в окремих випадках — і відверто безпорадною. Крім того, на діяльність банківської установи впливає конкурентне середовище та зменшення попиту на надання кредитних послуг завдяки тому що небагато клієнтів інвестують.

Поточне фінансове становище, спроможність у разі потреби мобілізувати кошти з різних джерел і забезпечити оперативну конверсію активів у ліквідні кошти - це об'єктивна можливість суб'єкта підприємницької діяльності витримати умови кредиту, що складається з таких факторів:

1. Внутрішні чинники:

- фінансові можливості для задоволення власних потреб, тобто необхідно створення прозорої схеми забезпечення необхідного фінансування підприємств для забезпечення їх рентабельності;

- позитивна прозора стабільна динаміка економічних показників та співвимірність рентабельності діяльності підприємства з вартістю кредиту - наявність передумов для одержання кредиту і здатність повернути його, Але при наявності нестандартних відхилень в структурі бізнесу, аномальних фінансових потоків та структури власності - усе це унеможливорює повернення кредиту.

2. Економіко-правове регулювання співпраці підприємства та банківської установи складається з:

- правовий стан суб'єкта підприємницької діяльності включає: правоздатності підприємства як юридичної особи та наявність у нього патенту та ліцензій на деякі види діяльності;

- основним законодавчим актом яким має користуватися підприємець є Закон України про захист прав споживачів, в якому регламентовано те, які правила мають виконуватися установою що надає послуги, зокрема банком.

- джерел господарського права: господарське законодавство; договір; звичай.

3. На відміну від внутрішніх факторів, зовнішні фактори залежать від державної політики в тій чи іншій сфері, від кон'юнктури фінансових ринків, стану економіки країни, галузі, до якої належить дане підприємство тощо.

Одним з головних факторів зовнішнього впливу на кредитоспроможність підприємства є політика держави, яка полягає у створенні відповідної нормативно-правової бази, відповідної інфраструктури та умов кредитування.

Висновки. Зараз банки не виконують свою основну функцію - не працюють як посередники, які направляють гроші в реальний сектор економіки. Для того щоб виникла позитивна взаємодія між банківською установою та підприємцем, та виник необхідний мікро- та макроекономічний ефект від кредитування суб'єктів підприємницької діяльності - необхідно щоб при виборі суб'єктів кредитування щільно взаємодіяли всі вище вказані чинники.

Отже можна зробити висновок, що банки не надають кредити, так як остерігаються ризику не повернення, тому вони надають перевагу вже розвиненим підприємствам. Аби поліпшити стан фінансового обслуговування підприємств малого і середнього бізнесу в Україні необхідно, в першу чергу, банківським установам розробити свої стратегії виходу на ринок послуг для дрібних клієнтів, відповідно до цих стратегій внести зміни у менеджмент, операційну та технологічну діяльність, у сферу інформаційних технологій, враховуючи особливості функціонування і потреби клієнтів малого і середнього бізнесу. Також необхідно широко залучати до співпраці західних консультантів – практиків з банківського обслуговування дрібних підприємств.

Для розвитку української економіки та МСБ в цілому, необхідно внести зміни до "Податкового кодексу України", закону України "Про банки і банківську діяльність". А саме - зменшити податкове навантаження для новостворених суб'єктів МСБ, створення для них сприятливих умов для взяття кредитних коштів (понижена % ставка, спрощення процедури розгляду кредитних заявок, створення сприятливих умов для погашення їх заборгованості).

Сьогодні, на нашу думку, необхідно оптимізувати та стандартизувати процедуру кредитування МСБ, зокрема зменшити пакет документів необхідних для оформлення договору, хоча б на першій стадії перевірки потенційного клієнта. Залишити лише ті процедури, які є невід'ємними - ідентифікація особи, звірка даних про доходи, відсутність негативної репутації щодо діяльності суб'єкта МСБ. При цьому необхідною умовою є переведення усіх рахунків клієнта в кредитуючий банк та зменшення/оптимізування суми кредиту, перевіряючи його кредитоспроможність на протязі півроку, та при наявності позитивної кредитної історії, поступово збільшувати суму позики до необхідної клієнту.

Список використаних джерел

1. Другов О.О. "Аналіз джерел фінансування розвитку малого та середнього бізнесу в Україні" Сб. наук. праць Стратегічні пріоритети, №4(9), 2008 р.с.115-120.
2. Бех М.С., Бех Н.М. -"Проблеми кредитування підприємств і малого бізнесу" // www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2008_4_1/21.pdf
3. А.В.Стародубцев, асист. Кіровоградський національний технічний університет "Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні" , Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, вип 12. Частина 1.–Кіровоград:КНТУ,2007.–370с. http://www.kntu.kr.ua/doc/zbir_12.pdf
4. Фастовець Микола Миколайович. Оптимізація ризиковості кредитування малого бізнесу в Україні : дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Тернопільський держ. економічний ун-т. - Т., 2005.
5. Лац Т.А. Проблеми банківського кредитування малого підприємництва // Економічний простір. – 2009. - №23/1. – С.155-165